

Titel: Øieblikket Nr. 5

Citation: "Øieblikket Nr. 5", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K13*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2009 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-oi5-kom-root.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K13

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

◀ **27 Juli 1855** : se tekstredigeringen, s. 393.

I trykt udgave: Bind 13 side 225 linje 16

◀ **Vi ere Alle Christne ... hvad Christendom er** : SK har i kladden (ms. 1.2) dateret artiklen 29. april 1855, dvs. den er skrevet to dage efter den indledende artikel »Til 'min Læser'« i *Øieblikket* nr. 2 (147,1).

I trykt udgave: Bind 13 side 227 linje 1

◀ **man skal elske sin Fjende** : hentyder til Jesu tale om fjendekærlighed i bjergprædikenen, Matt 5,43-48: »I have hørt, at der er sagt: du skal elske din Næste, og hade din Fiende. Men jeg siger Eder: elsker Eders Fiender, velsigner dem, som Eder forbande, gjører dem Godt, som Eder hade, og beder for dem, som gjøre Eder Skade og forfølge Eder; paa det [for at] I skulle [skal] vorde Eders Faders Børn, som er i Himlene; thi han lader sin Soel opgaae over Onde og Gode, og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige«, v. 43-45 (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 227 linje 4

◀ **Gud vil jo være elsket** : 187,11.

I trykt udgave: Bind 13 side 227 linje 6

◀ **afdøe** : 216,8.

I trykt udgave: Bind 13 side 227 linje 7

◀ **han, Kjerligheden** : 165,23.

I trykt udgave: Bind 13 side 227 linje 14

◀ **allestedsnærværende** : se fx *Balles Lærebog* (167,20) kap. 1 »Om Gud og hans Egenskaber«, afsnit 3 »Hvad Skriften lærer om Guds Væsen og Egenskaber«, § 6: »Gud er *allestedsnærværende*, og virker med sin Kraft i alle Ting allevegne. Han er ingensteds borte fra sine Skabninger«, s. 14.

I trykt udgave: Bind 13 side 227 linje 17

◀ **alvidende** : se fx *Balles Lærebog* (167,20), kap. 1 »Om Gud og hans Egenskaber«, afsnit 3, § 4: »Gud er alvidende, og kiender paa eengang, hvadsomhelst der er skeet, eller nu skeer, eller skal skee i al Eftertiden. Vore hemmeligste Tanker ere ikke skjulte for ham«, s. 13f.

I trykt udgave: Bind 13 side 227 linje 17

◀ **det er** : det vil sige.

I trykt udgave: Bind 13 side 227 linje 26

◀ **Propheten Jonas ... en Orm beordres til at undergrave dets Rod** : Der sigtes til Jonas' Bog, hvor Gud befaler Jonas at drage til storbyen Nineve og meddele indbyggerne deres snarlige undergang. Jonas flygter imidlertid; han skjuler sig på et skib, men da Gud oprører havet, bliver sømændene nødt til at kaste Jonas over bord. Han bliver slugt af en stor fisk, men da han beder en inderlig bøn til Gud, bliver han frelst. Han drager nu til Nineve, forkynder budskabet, men da indbyggerne omvender sig, skånes byen, hvilket Jonas klager over til Gud. »Så gik Jonas ud af byen og slog sig ned øst for den. Han lavede sig en hytte og satte sig dér i skyggen for at se, hvad der skete med byen. Gud Herren befalede så en olieplante at skyde op over Jonas, så den kunne skygge for hans hoved og befri ham for hans mismod, og Jonas glædede sig meget over olieplanten. Men da det blev lyst næste morgen, befalede Gud en orm at gnave i olieplanten, så den visnede«, Jon 4, 5-7. Da Jonas atter klagede, spurgte Gud, hvordan Jonas kunne have ondt af en olieplante, som skød op på et døgn, mens han bebrejdede ham, at han havde ondt af en stor by, hvori alle havde omvendt sig. – **fæster:** retter. – Gud **den Almægtige:** fast betegnelse for Gud i den dogmatiske opregning af hans egenskaber. Jf. fx kap. 1, »Om Gud og hans Egenskaber«, afsnit 3, »Hvad Skriften lærer om Guds Væsen og Egenskaber«, § 3: »Gud er almægtig, og kan gjøre alt, hvad han vil, uden Møie. Men han gjør ikkun [alene] det, som er viist og godt, fordi han ikke vil andet, end det allene«, i *Balles Lærebog* (167,20), s. 13. Jf. også første artikel i Den apostolske Trosbekendelse: »Jeg (vi) tror paa Gud Fader, den almægtige, himlens og jordens skaber.«

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 4

◀ **Undersætningen** : her: det underforståede udsagn.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 13

◀ **Gud er Kjerlighed** : 165,23.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 13

◀ **Slikkerie** : slik, søde sager.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 17

◀ Løgnens **Sandhedsvidner**: 136,10.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 17

◀ **Antaget** : Denne artiklens anden del optræder i kladden (ms. 1.2.1; *Pap.* XI 3 B 280,2) med overskriften »Et Skilsmissebrev. til Præsterne. / 'Men ('da alle vare sovende ind') ved Midnat, skete der Anskrig.'◀

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 20

◀ **Regnskab** : 137,25.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 20

◀ **i Retning af** : med henblik, sigte på.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 22

◀ **hvad der bestandigt pinte den nydende Hedning ... dette med Evigheden** : I journaloptegnelsen NB27:64 (1853) har SK under titlen »Evigheden – den officielle Xstds Forkyndelse – Epicuræisme« noteret: »'Christenhed' har opfundet Raffinement: Xstd. er at nyde dette Liv, potenseret ved at der er en Evighed. / I et Skrift af Th. Moore ('Epicuræeren' lige i Begyndelsen) finder jeg dette ganske rigtigt udtalt, hvad jo er en Fortjeneste af Forfatteren, da det er en Epicuræer der siger det. Epicuræeren siger: 'at det der dog forstyrrer ham Livets Nydelse er – at der ingen Evighed er, var den der: hvor skulde jeg nyde.' Prægtigt! Han behøver jo blot at blive Xsten i den nuværende Xsthed«, SKS 25, 178,6-13. Der er ikke tale om en sammenfatning af kap. 2 af den irske forf. Thomas Moores roman *Epicuræeren. En Fortælling. Efter det Engelske* ved I.C. Magnus, Kbh. 1844 [eng. 1827], s. 9-17.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 23

◀ **ret at give os Smag paa** : for alvor at give os smag for.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 26

◀ **Variationer** : kompositionsform, der består i en afsluttet række af frie (melodiske, harmoniske, rytmiske osv.) omformninger af et musikalsk tema, således at dette stadig giver sig til kende, men belyses og udvikles på forskellige måder.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 28

◀ en feiende **Gallop**: musikstykke i tofjerdedelestakt til en hurtig, springende pardans, som var populær i 1800-tallet.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 30

◀ **Hopsasa** : udbrud, der gengiver en munter danserytme i trefjerdedelstakt; lystighed.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 33

◀ **saa gladeligt, saa gladeligt, saa gladeligt** : hentyder til 4. akt, 5. og 6. scene, i Ludvig Holbergs komedie *Jacob von Tyboe eller Den stortalende Soldat* (1725), hvor tjeneren Christoff for at anstille sig beruset synger drikkevisen: »Rund, rund, rund! saa gladelig saa gladelig, den Skaal gaaer rund.« *Den Danske Skue-Plads* (154,10) bd. 3. Bindene er uden årstal og sidetal. – **gladeligt**: glædeligt. SK henviser også til sangen i bladartiklen »'Salt'; thi 'Christenhed' er: Christendoms Forraadnelse; 'en christen Verden' er: Affaldet [fracaldet] fra Christendommen« i *Fædrelandet*, nr. 76, den 30. marts 1855.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 34

◀ **gudelig** : religiøs.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 35

◀ **Stats-Musicant** : Udtrykket klinger spøgefuldt på 'stadsmusikant', dvs. en musikanter, der var ansat af

bystyret til at udføre musik ved særlige lejligheder, og som havde eneret på at spille offentligt.

I trykt udgave: Bind 13 side 228 linje 35

◀ **Fryd og Gammen** : fast udtryk: 'fryd og glæde'.

I trykt udgave: Bind 13 side 229 linje 2

◀ **Straffe-Anstalt** : det statslige fængsel, hvori man fuldbyrder de strengere og mere langvarige frihedsstraffe; fængsel.

I trykt udgave: Bind 13 side 229 linje 3

◀ **ifølge det nye Testamente ... forholdende sig til Regnskab og Dom** : 137,25.

I trykt udgave: Bind 13 side 229 linje 4

◀ **Et Genie - en Christen** : Artiklen er i kladden (ms. 1.3; *Pap.* XI 3 B 281) dateret 29. april, dvs. samme dag, den forrige artikel (227,1) er dateret.

I trykt udgave: Bind 13 side 230 linje 1

◀ **bragt i Glemme** : glemt.

I trykt udgave: Bind 13 side 230 linje 4

◀ Frihedens **Overordentlige (...)** **Ordentlige**: ualmindelige, særlige (...) almindelige, normale.

I trykt udgave: Bind 13 side 230 linje 7

◀ **Apostlerne ganske simple Mennesker** : If. evangeliene tilhørte de fleste af apostlene den lavere klasse i samfundet; if. Matt 4,18-22 og Mark 1,16-20 var Simon Peter, Andreas og Zebedæussønnerne Jakob og Johannes fiskere, mens Matthæus if. Matt 9,9 og Levi if. Luk 5,27 var toldere. – **simple**: jævne.

I trykt udgave: Bind 13 side 230 linje 10

◀ **Forbilledet i en ringe Tjeners Skikkelse** : hentyder til v. 7 i Kristushymnen i Fil 2,6-11, hvor Paulus skriver om Jesus Kristus: »han forringede sig selv, i det han tog en Tjeners Skikkelse paa, og blev Mennesker liig« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 230 linje 10

◀ **bedaaere** : bedrage, narre.

I trykt udgave: Bind 13 side 230 linje 14

◀ **henveires** : blæses bort, fordrives.

I trykt udgave: Bind 13 side 230 linje 24

◀ **Christendommens 1800-aarige Historie** : det argument, at kristendommen bliver mere sand af at have eksisteret i 1800 år.

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 9

◀ **om at Christendommen er perfectibel** : 157,15.

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 9

◀ **Misligheden** : misforholdet, det problematiske, fejltagelsen.

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 13

◀ **tidligt og sildigt** : fast udtryk, egl. både morgen og aften; hele tiden, altid.

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 14

◀ **vistnok** : helt sikkert, sandelig.

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 21

◀ **Han vandt derfor ogsaa i 3½ Aar kun 11** : På SKs tid var det en udbredt kirkelig opfattelse, at Jesus var 30 år gammel, da han blev døbt af Johannes Døber, og at hans offentlige virke strakte sig over tre-fire år. Denne tidsangivelse, der bygger på Johannesevangeliet (de tre påskefester), findes også i *Balles Lærebog* (167,20), kap. 4, § 5.c, hvor det hedder: »Jesus drog omkring, efter sin Daab og Fristelse i tre paa fjerde Aar iblandt Jøderne, og forkyndte dem, som en himmelsendt Prophet, Guds Raad og Villie om Synderes Saliggjørelse«, s. 40. Når SK tæller 11 – og ikke 12 – disciple, skyldes det den praksis ikke at tælle forræderen Judas med.

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 22

◀ **een Apostel paa een Dag vel i een Time vinder 3000 Christi Disciple** : sigter til beretningen om den første menighed i ApG 2,41, hvor apostlen Peter forkyndte og »der vandtes samme Dag henved tre tusinde Siele« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 23

◀ **Disciplen større end Mesteren** : spiller på Matt 10,24, hvor Jesus siger: »Discipelen er ikke over Mesteren« (NT-1819), og Joh 13,16, hvor Jesus siger: »en Tiener er ikke større end hans Herre« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 24

◀ **Kun guddommelig Myndighed kunde imponere Menneske-Slægten** : hentyder formentlig til slutningen af Jesu bjergprædiken Matt 7,29, hvor det fortælles, at folket undrede sig, for Jesus havde undervist dem »som den, der havde Myndighed, og ikke som de Skriftkloge« (NT-1819). – **Menneske-Slægten**: menneskeheden, menneskene.

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 27

◀ **Gud-Mennesket** : dvs. Kristus, der som det menneske, i hvem Gud åbenbarede sig, forener den guddommelige og den menneskelige natur i sig. Sml. kap. 4, § 3, i *Balles Lærebog* (167,20): »Guds Søn, Jesus Christus, er som Menneske kommet til Verden ved Fødsel af Jomfrue Maria. Han forenede sin guddommelige Natur med den menneskelige, som blev dannet i Moders Liv paa en for os ubegribelig Maade ved den Hellig Aands Kraft, saa at han er Gud og Menneske tillige, og virker stedse med begge sine Naturer«, s. 37f.

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 29

◀ **ene** : forene.

I trykt udgave: Bind 13 side 231 linje 29

◀ **naturam furca expelles** : lat. man kan fordrive naturen med en fork; første del af lat. sentens med eftersætningen: 'for den kommer dog stadig tilbage'. Sentensen stammer fra Horats *Epistler*, I, 10, 24, men af kladden (ms. 1.3; *Pap.* XI 3 B 281,11) fremgår, at SK har tænkt på Jens Baggesens humoristiske formulering: »Naturam furca pellas ex, / Hun kommer dog igjen den Hex!« *Jens Baggesens danske Værker*, udg. af forfatterens sønner og C.J. Boye, bd. 1-12, Kbh. 1827-32, ktl. 1509-1520; bd. 1, s. 241.

I trykt udgave: Bind 13 side 232 linje 5

◀ **Paastand paa** : påstand om, krav på.

I trykt udgave: Bind 13 side 232 linje 12

◀ Christendommens **Fuldkommengjørelse**: el. perfektibilitet (157,15).

I trykt udgave: Bind 13 side 232 linje 12

◀ **Først vendte man »Forbilledets« anden Side ud ... blev ikke mere Forbilledet, men Forsoneren** : sml. journaloptegnelsen NB20:148 (1850), hvor SK skriver: »Da J. Xstus [Kristus] levede, var han jo Forbilledet; Troens Opgave ikke at forarges paa dette enkelte Msk [menneske], som er Gud, men at troe – og saa at følge Xstum efter, blive Discipel. / Saa dør Xstus. Nu indtræder den væsentlige Forandring ved Apostelen Paulus. Han lægger uendelig Eftertrykket paa Xsti Død som Forsoningen; Troens Gjenstand bliver Xsti Forsonings Død. / Saaledes fjernes Forbilledet mere, qua Forbilledet. Saa længe Xstus levede og altsaa Forbilledet gik og stod herpaa Jorden: var Tilværelsen som sprengt – det Absolute sprenger altid Tilværelsen. / Nu indtræder Forandringen: Forbilledet vendes saaledes, at just dets Død, dets Forsonings-Død bliver Det, som især fremhæves. / Medens Apostelen foredrager denne Lære, udtrykker imidlertid hans Liv Efterfølgelsen. Men at Intet blasphemisk skal fremkomme, som meente Apostelen ved sin Efterfølgelse at naae Xstus, bortdrager han Opmærksomheden fra Efterfølgelsen og fæster den afgjørende paa Forbilledets Forsonings Død.« *SKS* 23, 469f. Sml. også journaloptegnelsen NB22:128 (1851), i *SKS* 24, 170.

I trykt udgave: Bind 13 side 232 linje 13

◀ **gik ud** : udgik, blev afskaffet.

I trykt udgave: Bind 13 side 232 linje 21

◀ **Aands-Menneskets Christendom; vi Menneskers Christendom** : Artiklen er i kladden (ms. 1.4; *Pap.* XI 3 B 282) dateret 19. april 1855, hvilket er dagen efter affattelsen af »Min Opgaves Vanskelighed« i *Øieblikket* nr. 4 (217,1) og dagen før affattelsen af introduktionsartiklen i *Øieblikket* nr. 1 (127,4). SK arbejdede i kladden (*Pap.* XI 3 B 282,1) med en skærpet kontrast i titlen, nemlig 'Det nye Testaments kristendom' el. 'ånds-menneskets kristendom' over for 'kristenheds kristendom' el. hedninge-menneskets kristendom el. især 'dyre-menneskets kristendom'. Overalt i artiklen, hvor SK skriver 'vi mennesker' el. 'os mennesker', har kladden 'vi dyre-mennesker' el. 'os dyre-mennesker'. Sml. »Forslag til Hr. Dr. S. Kierkegaard« (205,16), hvor det hedder: »Vistnok – *dersom* der var Sandhed i Dr. K.s ord: at 'der ikke mere findes eller fødes et eneste Individ, der duer til at være Christen i det Nye Testaments Forstand', at 'vi Mennesker næsten kun ere Dyre-Skabninger', at 'Alt maa briste, at der i denne Rædsel atter maatte blive Individier til, som kunne bære det Nye Testaments Christendom': – da vilde det være ubetimeligt at stille nogen Fordring til Dr. K., – ligesaa ubetimeligt, som om han vilde tænke paa at stille christelige Fordringer til de samtidige 'Dyre-Skabninger'. Tilstanden vilde da være rent fortvivlet«, *Fædrelandet*, nr. 79, den 3. april 1855, s. 325, sp. [3].

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 1

◀ **Dyrlægen Pastor Fog, at der er to Arter af Christendom** : Der sigtes til Bruun Juul Fog (1819-96), der siden 1847 havde virket som sognepræst i Nestelsø og Mogenstrup. Filosofiprofessor Rasmus Nielsen havde i en udførlig artikel i *Fædrelandet*, nr. 8, den 10. jan. 1855, kaldet »En god Gjærning«, forsvaret SKs angreb på afdøde biskop Mynster (260,11), men også forsøgt en forsoning ml. SK og Martensen. B.J. Fog takkede for Nielsens indlæg i sin artikel, »Til Hr. Professor R. Nielsen«, i *Berlingske Tidende*, nr. 14, den 17. jan. 1855. Henvendt til Nielsen hedder det her: »De synes selv at skjæle mellem en dobbelt Art af Christendoms Forkyndelse: en mildere, menneskelig, som kan tilegnes af Mennesker, uden just at foranledige dem til et afgjørende, energisk Brud med Verden, og en ideal guddommelig, i Kraft af hvilken Christendommen væsentligt er Brud med denne Verden.« Som det fremgår eksplicit af Fogs artikel, er han dog ikke enig i denne distinktion. SK har i en anmærkning til en ubrugt artikel, kaldet »Der er to Arter Christendom (Pastor Fog i den Berlingske Tidende) – maaskee er der flere?« (*Pap.* XI 3 B 102, s. 164-166), bemærket: »Artiklen er skrevet i de Dage, da man i Berlingske Tidende læste Hr. Pastorens Taksigelse til Prof. R. Nielsen. Den Gang vilde jeg ikke lade den trykke. Men Pastor Fogs Optræden havde noget Typisk ved sig, saa jeg derfor finder det passende, at han hædres med den Anerkjendelse at staae som Repræsentant for Præste-Vrøvlet, som, under Navn af Christendom, i Lidenskabsløshedens Form ('der er to Arter') foredrager hvad der i sin Sandhed er det Lidenskabeligste af Alt: Christendom«, s. 164. I samme artikel hedder det: »Der er to Arter af Christendom har Hr. Pastor Fog opdaget, eller mener endog at burde takke Prof. Nielsen for den Opdagelse«, s. 165. – **Dyrlægen**: Når Fog kaldes »Dyrlægen«, skyldes det formentlig, at han if. SK repræsenterer den idealløse kristendom, der i grunden kun betragter mennesket som en »Dyre-Skabning«, jf. kladden (233,1).

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 5

◀ **hvad jeg i en Artikel i »Fædrelandet« har yttret ... som er det nye Testaments Christendom** : sigter til SKs bladartikel »Hvad der skal gøres – det skee nu ved mig eller ved en Anden« i *Fædrelandet*, nr. 69, den 22. marts 1855, hvor det hedder: »er det sande Sammenhæng dog ikke egenligen dette, at det, fra Slægt til Slægt, er gaaet saaledes til Agters for os Mennesker, ere vi Mennesker ikke fra Slægt til Slægt saaledes vanslægtede, demoraliserede, i den Grad blevne næsten kun Dyre-Skabninger, at det sande Sammenhæng desto værre [desværre] er, at vi – i Stedet for den uforskammede Sludder om, at Christendommen er perfectibel, at vi gaae fremad, ja, at Christendommen maaskee ikke engang mere tilfredsstiller – at vi, usle, jammerlige Dusin- og Snese-Mennesker, til syvende og sidst virkeligen ikke kunne [kan] bære dette Guddommelige, som er det nye Testaments Christendom; og at vi forsaavidt maae nøies med den Art Religiositet, som nu er den officielle, efterat det, vel at mærke, er gjort kjendeligt [tydeligt], at den ingenlunde er det nye Testaments Christendom« (SV2 14, 42f.). Sml. »Forslag til Hr. Dr. S. Kierkegaard«, *Fædrelandet*, nr. 79, den 3. april 1855, s. 325, sp. [3] (233,1).

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 10

◀ **hvis saa er** : hvis det forholder sig således.

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 13

◀ **sat en Bom for** : fast udtryk: gjort en ende på.

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 14

◀ **de eedsorne Præsters:** 142,1. – **eedsorne:** edsvorne.

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 14

◀ **fæste** : fæstne, rette, koncentrere.

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 18

◀ **Bindingsværk (...)** **Grundmuur** : de to former for bygningskonstruktion, hvoraf den første er baseret på et træskelet, mens den sidste er bygget af mursten. På SKs tid havde de fleste bygninger i byerne ydermure opført i grundmur.

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 23

◀ **bygte** : byggede.

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 24

◀ vi ikke **kunne:** kan.

I trykt udgave: Bind 13 side 233 linje 24

◀ **er til Forargelse** : vækker anstød.

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 2

◀ **betryggede** : sikrede.

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 15

◀ **at elske Gud i Menneske-Had** : spiller på Jak 4,4: »I Hoerkarle og Hoerqvinder! vide I ikke, at Verdens Venskab er Guds Fiendskab? Derfor, hvo [den] som vil være Verdens Ven, bliver Guds Fiende« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 19

◀ **i Had til sig selv** : 216,8.

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 19

◀ **hadende Fader, Moder, sit eget Barn, Hustru o. s. v.** : 216,8.

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 20

◀ **Bonitet** : beskaffenhed, kvalitet.

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 22

◀ **i Samstemning med** : i samklang el. harmoni med.

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 24

◀ **Fruentimmer** : kvinde.

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 28

◀ **pyntelig** : udsmykket, dekoreret, pyntet.

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 29

◀ **Silke-Præst** : nedsættende om præster, ikke mindst biskopper, der taler venlige, indsmigrende ord (med 'silketunge'), el. om biskopper, hvis ornat er af silketøj el. silkebroderet. Jf. forordning af 13. marts 1683 om klædedragter m.m., kap. 1, § 5, der stadig var gældende på SKs tid: »Bispen over Siellands Stift og Kongens Confessionarius maae bære sorte Fløiels Vinge-Kiorteler, Fløiels-Huer og Bonetter [doktorhatte el. præstehatte]; de andre Bisper sorte Silke-Kiorteler med Fløiels Vinger, saa og sorte Fløiels Huer og Bonetter; promoti Doctores in Theologia [promoverede doktorer i teologi] Fløiels Bonetter og Vinger paa deres Kiorteler af Fløiel, saa og Silke-Simarrer [lange silkekåber]«.

I trykt udgave: Bind 13 side 234 linje 29

◀ **Det nye Testamentes Christendom;** »**Christenheds**« **Christendom** : Artiklen er i kladden (ms. 1.5; Pap. XI 3 B 283) dateret 19. maj, dvs. fem dage før udgivelsen af SKs stridsskrift *Dette skal siges; saa være*

det da sagt.

I trykt udgave: Bind 13 side 235 linje 1

◀ **spil op Musikanter!** : allusion til Holbergs komedie *Jeppe paa Bierget, eller Den forvandlede Bonde* (154,10), 3. akt, 1. scene, hvor den fordrukne bonde Jeppe nyder sin rolle som baron over for den herlige stab af tjenere, og hvor der blæses i trompeter, hver gang han drikker. SK henviser selv til denne scene i en optegnelse på et løst ark og blad fra 1853 el. 54 (*Pap. XI 2 A 281, s. 284*).

I trykt udgave: Bind 13 side 235 linje 6

◀ **saa gladeligt ... rund, rund, rund** : 228,34. – **rund, rund rund**: dvs. rundt; alm. omkvæd i drikkeviser som udtryk for, at bægre el. skålen går rundt.

I trykt udgave: Bind 13 side 235 linje 6

◀ **Naademidlerne** : sakramenterne, her tænkes især på brødet og vinen i nadveren.

I trykt udgave: Bind 13 side 235 linje 15

◀ **alt i Forhold til som han betaler, faaer han en hæderlig Lovtale ved Graven** : Skønt der if. kap. 9, »Om Liig og Begravelse«, i *Kirke-Ritualet* (142,1), ikke skulle holdes nogen tale ved graven, var det på SKs tid blevet skik og brug, at sådanne gravtaler el. ligtaler blev holdt enten i hjemmet inden jordfæstelsen el. ude på kirkegården efter jordfæstelsen; jf. kancelliskrivelse af 31. marts 1829, hvor det fastslås, at »der intet kan være imod, at Tale holdes enten i Liighuset eller paa Kirkegaarden«. If. 2. bog, kap. 10, art. 1, i *Chr. V's Danske Lov* (1683) var det præsten tilladt at modtage betaling for at holde en ligprædiken fra prædikestolen. Efterhånden som ligtalen el. gravtalen vandt frem, kom denne bestemmelse om betaling også til at omfatte disse taler. Det var ikke usædvanligt, at ligtalen blev længere og smukkere, jo mere der blev betalt for den.

I trykt udgave: Bind 13 side 235 linje 17

◀ **som Biskop Martensen siger: vidne** : 136,10.

I trykt udgave: Bind 13 side 235 linje 22

◀ **Enhver (...) er Tyv i sin Næringsvei** : dvs. enhver søger sin fordel, som han bedst kan. Ordsproget findes optegnet som nr. 1995 i N.F.S. Grundtvig *Danske Ordsprog og Mundheld* (129,14), s. 76; sml. nr. 10.765 i E. Mau *Dansk Ordsprogs-Skat* (129,14) bd. 2, s. 478.

I trykt udgave: Bind 13 side 235 linje 25

◀ **»Præsten« lyser Velsignelse over** : her i overført betydning: ønsker alt godt for, billiger.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 1

◀ **dette christelige Samfund** : 133,1.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 1

◀ **Ordenernes Dingel-Dangel** : 194,9.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 7

◀ **Titler, Rang** : 150,1.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 8

◀ **Ruskumsnusk** : el. ruskomsnusk, sammenrodet blanding, miskmask.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 10

◀ **decoreres med »Korset«** : dvs. med ridderkorset (194,9).

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 10

◀ **det naturlige Menneske** : 189,19.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 13

◀ **næst** : bortset fra, fraeregnet, foruden.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 13

◀ **at det er bedre ikke at gifte sig, dog ... bedre at gifte sig end at lide Brynde** : fri gengivelse af 1 Kor 7,8-9, hvor Paulus skriver om de ugifte og enkerne, at det er bedst, de forbliver som sådanne: »Men kunne [kan] de ikke afholde sig, da gifte de sig; thi det er bedre at gifte sig, end at lide Brynde«, v. 9 (NT-1819). – **lide Brynde**: brænde af begær, være liderlig.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 15

◀ **i lange Klæder** : spiller på Mark 12,38 og Luk 20,46, jf. dette nummers afsluttende artikel: »Vogter Eder for dem, som gjerne gaae i lange Klæder!« SKS 13, 248-251.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 18

◀ **Indbegreb af** : sammenfattende udtryk for.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 19

◀ **noget Vist** : en bestemt indtægt.

I trykt udgave: Bind 13 side 236 linje 22

◀ **Naar Alle ere Christne, er eo ipso Christendommen ikke til** : Artiklen er i kladden (ms. 1.6; Pap. XI 3 B 284) dateret 23. maj, dvs. dagen før udgivelsen af *Dette skal siges; saa være det da sagt*. – **eo ipso**: lat. netop derfor.

I trykt udgave: Bind 13 side 237 linje 1

◀ **Vi ere alle Mennesker** : spiller på ordsproget: »Vi er Alle Mennesker, naar vi er afklædte«, der findes optegnet som nr. 25 i N.F.S. Grundtvig *Danske Ordsprog og Mundheld* (129,14), s. 2; sml. nr. 6422 i E. Mau *Dansk Ordsprogs-Skat* (129,14) bd. 2, s. 21.

I trykt udgave: Bind 13 side 237 linje 8

◀ **gjøre Vrøvleri om** : gøre vrøvl, ophævelser over.

I trykt udgave: Bind 13 side 237 linje 17

◀ **hvad Politiet kalder straffede Personer** : Udtrykket benyttes alm. om lovbrydere, der har afsonet deres straf, mens det i juridisk jargon betegner personer, der er 'idømt straf', om de så har udstået den el. ej.

I trykt udgave: Bind 13 side 237 linje 19

◀ **vi ville**: vil.

I trykt udgave: Bind 13 side 237 linje 21

◀ **hævet** : ophævet, annulleret.

I trykt udgave: Bind 13 side 237 linje 26

◀ **rigtigt tilgavns** : eftertrykkeligt, virkelig, for alvor.

I trykt udgave: Bind 13 side 238 linje 9

◀ **Til den Ende** : i den hensigt, derfor.

I trykt udgave: Bind 13 side 238 linje 10

◀ **»Slægt«** : menneskeslægt, menneskehed, menneskene.

I trykt udgave: Bind 13 side 238 linje 11

◀ **Splidagtighedens Bestemmelse (...) med Fader og Moder o. s. v.** : hentyder til Luk 12,53, hvor Jesus siger: »Faderen skal være splidagtig imod Sønnen, og Sønnen imod Faderen; Moderen imod Datteren og Datteren imod Moderen; Mandens Moder imod hendes Søns Hustru, og Sønnens Hustru imod hendes Mands Moder« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 238 linje 12

◀ **Kjerlighedens Gud** : 165,23.

I trykt udgave: Bind 13 side 238 linje 16

◀ **ein zwei drei** : ty. 'eins, zwei, drei', som bruges i trylleformler el. børneremser for at fremkalde el. markere en pludselig forandring.

I trykt udgave: Bind 13 side 238 linje 19

◀ **Kirke-Parade** : militært om troppers march til og deltagelse i gudstjeneste.

I trykt udgave: Bind 13 side 238 linje 19

◀ **disse 2000 Kirker eller hvor mange der ere** : If. A.F. Bergsøe *Den danske Stats Statistik* bd. 1-4, Kbh. 1844-53; bd. 4, s. 59, var der 1.758 sogne i kongeriget Danmark og desuden i hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg tilsammen 394, i alt 2.152 sogne.

I trykt udgave: Bind 13 side 238 linje 33

◀ **disse 1000 Fløiels, Silke, Klædes, Bombasins Præster** : dvs. de 1000 præster (133,11) i deres forskellige ornater (234,29). – **Bombasin**: fr. stof af uld el. af uld og silke til underfor.

I trykt udgave: Bind 13 side 238 linje 34

◀ **Euphemisme** : retorisk greb: mildere betegnelse for noget, man ikke vil nævne ved sit rette navn; omskrivning.

I trykt udgave: Bind 13 side 239 linje 2

◀ **under den Adresse** : med den påskrift (på brevet), nemlig 'ligesom alle de andre'.

I trykt udgave: Bind 13 side 239 linje 4

◀ **Ny-Holland** : ældre betegnelse for Australien.

I trykt udgave: Bind 13 side 239 linje 6

◀ **Affaldet fra** : frafaldet fra.

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 3

◀ **Kjød og Blod** : her formentlig som udtryk for menneskets sanselige, verdslige natur; sml. fx 1 Kor 15,50, hvor Paulus skriver til korinterne: »Men dette siger jeg, Brødre, at Kiød og Blod kan ikke arve Guds Rige« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 5

◀ **forresten** : hvad alt det øvrige angår.

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 7

◀ **fortvivler om** : opgiver (håbet om).

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 13

◀ **længst** : for længst.

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 16

◀ **I det nye Testamente er ... blot menneskelig talt, idel Qval** : se de følgende kommentarer.

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 18

◀ **lægger ikke Dølgemaal derpaa** : dølger det ikke, forsøger ikke at skjule det.

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 21

◀ **korsfæste Kjød** : hentyder til Gal 5,24, hvor Paulus skriver: »de, som høre Christum til, have korsfæstet Kiødet med Lysterne og Begjeringerne« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 22

◀ **hade sig selv** : 216,8.

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 22

◀ **lide for Læren** : se fx Matt 10,22 (162,28); 24,9 (167,20), Joh 15,20-21; 16,2 (162,28).

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 22

◀ **græde og hyle** : hentyder til Joh 16,20, hvor Jesus siger til disciplene: »Sandelig, sandelig siger jeg Eder: I skulle [skal] græde og hyle, men Verden skal glæde sig; I skulle være bedrøvede, men Eders Bedrøvelse skal vorde til Glæde« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 22

◀ **hade Fader, Moder, Hustrue, sit eget Barn** : hentyder Luk 14,26 (216,8). Se også Matt 10,37, hvor Jesus siger til disciplene: »Hvo [hvem, den] som elsker Fader eller Moder mere end mig, er mig ikke værd« (NT-1819). Se endvidere Matt 19,29, hvor Jesus siger til disciplene: »Hver, som haver forladt Huus, eller Brødre, eller Søstre, eller Fader, eller Moder, eller Hustru, eller Børn, eller Agre for mit Navns Skyld, skal faae hundredefold igien, og arve det evige Liv« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 24

◀ **hvad Skriften siger om Forbilledet ... en Orm, ikke et Menneske** : hentydning til Sl 22,7, hvor salmens subjekt, der er hårdt trængt af sine fjender, siger: »Men jeg, en Orm er jeg og intet Menneske, Menneskenes Spot og Folkets Haan«. Her citeret efter Jens Møllers oversættelse af »Psalmerne« i *Det Gamle Testaments poetiske og prophetiske Skrifter, efter Grundtexten paa ny oversatte* af J. Møller og R. Møller, bd. 1-3, Kbh. 1828-30, ktl. 86-88 og ktl. 89-91; bd. 1, s. 127f. I indledningen til salmen skriver Jens Møller »Denne Psalme bliver i det Nye Test. anført som Messiansk Spaadom, og dens Indhold passer fortræffeligt til Christi Lidelser«, s. 127.

I trykt udgave: Bind 13 side 240 linje 24

◀ **disse idelige Formaninger om ikke at forarges** : 208,3.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 1

◀ **ville** vi: vil.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 6

◀ **ligefrem** : direkte, uden forbehold.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 12

◀ **uskatteerlige** : uvurderlige.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 16

◀ **giver (...) Glæderne Smag og Lidelserne Lindring** : hentyder formentlig til J.P. Mynsters prædiken over Joh 10,11-17 til anden søndag efter påske, nr. XXIX »At vi alle, eenfoldigen og oprigtigen, skulle [skal] holde os til den samme christelige Tro« i *Prædikener paa alle Søn- og Hellig-Dage i Aaret* (137,23) bd. 1, s. 358-369; s. 362: »Det er (...) sandt, at de fleste Mennesker have mange Plager i Verden, men det er tillige sandt, at de største iblandt disse ere Misfornøielse og Tvivl og Frygt og Bekymring, at det Gode, de egentlig savne, er et saadant, som kunde formindske Sorgernes Bitterhed, og give Glæderne deres rette Smag.« Om dette gode siger Mynster: »vi [have] dog intet andet Navn for hiint store Gode, end Troen, den sande, levende, christelige Tro; i den er Grundvolden for al vor Beroligelse, Kilden til alt det, der kan fylde og lykسالiggjøre Hiertet«, s. 363.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 17

◀ **ret** : for alvor.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 17

◀ **gik det flot til** : dvs. der blev ikke sparet på noget.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 19

◀ **fede Ord** : højtravende, salvelsesfulde ord.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 19

◀ **gagerede** : lønnede, betalte.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 21

◀ **Begrebet af** : betydningen af, meningen med.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 23

◀ **hykkelsk** : hyklerisk.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 24

◀ **bedaaende** : bedragende.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 26

◀ **sætte ham en Voxnæse paa** : talemåde med betydningen: snyde ham.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 27

◀ **inbrünstigt** : af ty. brændende, glødende, inderligt.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 27

◀ **tvetydige** : dels dobbeltydige, dels moralsk suspekter.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 29

◀ **vistnok** : rigtigt nok, sandt nok.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 29

◀ **andre Steder, som man kalder tvetydige Steder** : dvs. horehuse, bordeller.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 30

◀ **eenstydigt** : har kun én betydning.

I trykt udgave: Bind 13 side 241 linje 31

◀ **give Penge til for** : betale for.

I trykt udgave: Bind 13 side 242 linje 2

◀ **En Eeds Aflæggelse eller Det Officielle: det Personlige** : Artiklen er i kladden (ms. 1.8; *Pap.* XI 3 B 286) dateret 28. maj, dvs. to dage efter udgivelsen af *Øieblikket* nr. 1.

I trykt udgave: Bind 13 side 243 linje 1

◀ **umærkelig** : uinteressant, ligegyldig.

I trykt udgave: Bind 13 side 243 linje 4

◀ **Tildragelse fra Forbryder-Verdenen** : sml. journaloptegnelsen NB24:127 (1851), i SKS 24, 402f., hvor SK anfører, at stiftsprovst E.C. Tryde har fortalt om denne hændelse.

I trykt udgave: Bind 13 side 243 linje 4

◀ **»frie sig« ved Eed** : juridisk udtryk: rense sig for en anklage ved edsafklæggelse.

I trykt udgave: Bind 13 side 243 linje 6

◀ **Cancelliraaden** : dvs. præsten (163,3).

I trykt udgave: Bind 13 side 243 linje 12

◀ **betænker sig paa** : tøver med.

I trykt udgave: Bind 13 side 243 linje 18

◀ **længst** : allerede længe.

I trykt udgave: Bind 13 side 243 linje 20

◀ **skrive S. T. paa et Brev** : Den ital. forkortelse for 'Salvo Titolo', dvs. med udeladelse el. forbehold for mulig fejlagtig anvendelse af titel(er), var på SKs tid alm. benyttet ved udskrift på breve og ved dedikationer, undertiden for at angive et uformelt (venskabeligt) forhold ml. afsender og modtager.

I trykt udgave: Bind 13 side 243 linje 23

◀ **ex officio** : lat. i embeds medfør, officielt.

I trykt udgave: Bind 13 side 244 linje 3

◀ **vistnok** : ganske vist, givetvis.

I trykt udgave: Bind 13 side 244 linje 8

◀ **dog er jo Præsten ved Eed forpligtet** : 142,1.

I trykt udgave: Bind 13 side 244 linje 14

◀ **betrygge** : sikre, garantere.

I trykt udgave: Bind 13 side 244 linje 15

◀ det maa **saa være**: forholde sig således.

I trykt udgave: Bind 13 side 244 linje 17

◀ **leed os ikke i Fristelse** : hentyder til sjette bøn i Fadervor, Matt 6,13: »Og leed os ikke ind i Fristelse!« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 244 linje 27

◀ **Nymodens religiøse Betryggelser (Garantier)** : Artiklen er i kladden (ms. 1.9; Pap. XI 3 B 287) dateret 10. juni, dvs. fire dage efter udgivelsen af *Øieblikket* nr. 2.

I trykt udgave: Bind 13 side 245 linje 1

◀ **ringeagte alt dette Smaalige og Sygelige ... begjere ene det Objektive** : sigter ikke mindst til H. L. Martensen (136,10), der i *Den christelige Dogmatik*, Kbh. 1849, ktl. 653, § 234, skrev: »Den Enkelte kan kun udvikle sit Charisma [nådegave] i Kjærlighedens Vexelvirkning med de mange forskellige Charismer, der alle ere medhenhørende i det hele Rige [af genfødte individualiteter]. Ikke ved paa en egoistisk og sygelig Maade at ville leve som 'Enkelt', kan han fuldende sin Helliggjørelse, men kun derved at han sammenslutter sit Enkeltliv med Menighedslivet. Skal Christus virkelig leve i den Enkelte, da maa ogsaa Christi Kirke med sine Lidelser og Seire føre et *actuel* Liv i den Enkelte«, s. 475. Og året efter skrev han i *Dogmatiske Oplysninger. Et Leilighedsskrift*, Kbh. 1850, ktl. 654, fx: »Lader os ikke glemme, at der ogsaa i det religiøse Liv gives en Reflexionssyge, en egoistisk Bekymring for Saligheden, i hvilken Jeget ruger over sig selv og for lutter Selvbetragtning og Selvprøvelse aldrig kommer til rettelig at see hen til Gud og til Christum«, s. 37. – **begjere ene**: kun stræbe efter.

I trykt udgave: Bind 13 side 245 linje 6

◀ **Commerce** : fr. samkvem; kommers, sjov.

I trykt udgave: Bind 13 side 245 linje 8

◀ **Divertissement** : adspredelse, underholdning.

I trykt udgave: Bind 13 side 245 linje 9

◀ **Christendom, har en Forkjerlighed for eenlig Stand** : hentyder til 1 Kor 7,1.7-9 (236,15).

I trykt udgave: Bind 13 side 245 linje 11

◀ **duelig til** : i stand til.

I trykt udgave: Bind 13 side 245 linje 16

◀ »vidner« : 136,10.

I trykt udgave: Bind 13 side 245 linje 19

◀ **underfundigt** : svigefuldt, listigt.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 2

◀ **Rangsperson** : 150,1.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 5

◀ **bie** : vent.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 8

◀ **Slump** : en vis mængde.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 8

◀ **den beleilige Tid** : det rette, passende tidspunkt.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 22

◀ **løber ud paa** : resulterer i.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 24

◀ Mænd (...) **kunne**: kan.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 25

◀ **disse Fløiels- og Silke-Talere** : 234,29.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 27

◀ **han tæller den Lidendes Taarer og gemmer dem i en Flaske** : sigter til Sl 56,9, formentlig i Jens Møllers oversættelse af »Psalmene«, hvor det hedder: »hin Landflygtighedstid tæller du; gjem mine Taarer i din Flaske! Staae de ikke i din Bog?« *Det Gamle Testaments poetiske og prophetiske Skrifter* (240,24) bd. 1, s. 183.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 30

◀ **talerisk** : retorisk.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 35

◀ **han vilde have Ret naar han sagde ... end Tilhørernes letsindige** : I kladden (ms. 1.9; *Pap.* XI 3 B 287,8) hedder det: »En berømt Søndagstaler siger etsteds, at han vil samle de Taarer, som hans Tilhørere have udgydt i hans Prædikener, og med dem vil han træde anklagende frem paa Dommens Dag, at disse Taarer have været usande, at de dog ikke have gjort efter hvad han sagde – sæt Tilhørerne havde samlet de Søndags-Taarer han har udgydet, saa kunde vel altid det Ene gaae op mod det andet.« Af journaloptegnelsen NB26:19 (1852) fremgår, at SK tænker på en udtalelse af J.P. Mynster (260,11) i dennes »Den rette Høren af Guds Ord« i *Betragtninger over de christelige Troeslærdomme* bd. 1-2, 2. opl., Kbh. 1837 [1833], ktl. 254-255; bd. 2, s. 17-19, hvor han ud fra Jesu lignelse om sædemanden (Matt 13,3-23) skriver: »Nei, Fader i Himlene! hvor svage vi endog ere, hvor ofte endog Ordet bliver koldt og dødt paa vore Læber, dog negter du dem, der bede dig derom, ikke saaledes din Aand, at vor Røst ikke mangen Gang skulde være stærk og klar og levende, naar vi forkynde dit Ord. Og da ere der de, som annamme Ordet med Glæde, naar de det høre. Med Glæde – altsaa maa det have naaet det indre Øre, det maa have tiltalt det Bedre i Mennesket, thi den Glæde, hvilken Guds Ord vækker, er jo dog ikke sandselig; den Glæde, vi da blive vaer, er stille og mild, og Taaren, som rinder, synes at vidne, at Hiertet er smeltet, at virkeligen de Strænge ere rørte, som kun gienklinge af himmelske Toner. Og skulde vi ikke selv glæde os, naar vi see denne Glæde? Der, sige vi, spirer dog Sæden, der fandt en god Grund, hvor det kan voxte og bære Frugt – Ak, Herre og Mester! du bereder dine Tienere paa en sørgelig Erfaring, i det du siger dem, at der ofte under den bløde Overflade er en Steenbund, at der ere de, som annamme Ordet med Glæde, men som ikke have Rod, som troe til en Tiid, men som falde fra i Fristelsens Tiid; og denne Fristelsens Tiid er ofte saa nær ved den, hvori de sagde at de troede, at kun et Øieblik adskiller begge. Jeg klager nu ikke over Eder, af hvilke jeg Intet var berettiget at vente (...) Men I, som virkeligen hørte med Eders Øren, og forstode, og fornåm i Eders Hierter, som følte den høiere Verdens Kræfter røre sig i Eders Inderste, I, hvis Ord syntes for svage til at udtrykke det

Livs Magt, der bevægede sig i Eder: jeg saae Eder i Andagtens, i Henrykkelsens Timer, og da saae jeg Eder atter i Fristelsens Tiid – det var ikke svage Mennesker (...) nei! det var mangen Gang som om aldrig noget Guds Ord havde truffet Disses Øre, som havde de aldrig hørt om Guds Retfærdighed, som havde Guds Frygt og Guds Kierlighed aldrig været vakt i deres Hierte, som vidste de hverken om Love i Himmelen eller paa Jorden, hvilke det bør Mennesket at adlyde. Og derfor vil jeg samle Eder, I hykkelske Taarer! jeg vil bære Eder frem paa hiin Dag for den Eviges Throne, dog ikke paa det [for at] I skulle [skal] vidne mod de Skyldige – Gud lede dem til Anger og til Omvendelse! – men paa det I skulle vidne for mig, at jeg ikke havde hvilet, før jeg havde trængt ind, hvor Ordet blev forstaaet og følt. Jeg vil ogsaa samle min Smertes Taarer, som saa ofte brændte i mit Øie, saa ofte brændte igiennem mit Hierte, og da vil jeg vove at sige: Herre! jeg har ogsaa baaret mit Kors i Verden, jeg har ogsaa smagt Noget af den Kalk, du tømte, da du bar Verdens Synd.«

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 36

◀ **»Vogter Eder for dem, som gjerne gaae i lange Klæder!« (Mc. 12, 38; Luc. 20, 46.)** : se Mark 12,38, hvor Jesus over for den store folkeskare på tempelpladsen advarer mod de skriftkloge: »Og han sagde til dem i sin Underviisning: tager Eder vare [i agt] for de Skriftkloge, som gjerne gaae i lange Klæder og lade sig hilse paa Torvene« (NT-1819). Parallelstedet Luk 20,46 har følgende ordlyd: »Vogter Eder for de Skriftkloge, som gjerne gaae omkring i lange Klæder og lade sig gjerne hilse paa Torvene, og ville gjerne have de fornemste Sæder i Synagogerne, og sidde øverst tilbords ved Nadverne« (NT-1819). I kladden (ms. 1.10; Pap. XI 3 B 288,3) henviser SK til sin tidligere fremdragelse af dette tekststed, nemlig i den anden del (dateret Kristi Himmelfartsdag, dvs. 25. maj 1854) af bladartiklen »Er dette christelig Gudsdyrkelse eller er det at holde Gud for Nar?« i *Fædrelandet*, nr. 68, den 21. marts 1855 (SV2 14, 40).

I trykt udgave: Bind 13 side 248 linje 1

◀ **15 Juni 55** : SK har i kladden (ms. 1.10; Pap. XI 3 B 288) dateret artiklen 15. juni, altså dagen før udgivelsen af hans pjece *Hvad Christus dømmes om officiel Christendom* (SKS 13, 173-181) og to dage efter F.L.B. Zeuthens skrift *Polemiske Blade imod Dr. Søren Kierkegaard*, nr. 1 [af 3], Kbh. 1855, ktl. 2190. Ideen til artiklen findes udtrykt i NB29:60 (maj/juni 1854), jf. SKS 25, 330.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 3

◀ **»Sandhedsvidnerne«...rette»Sandhedsvidner«** : 136,10.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 4

◀ **Forretning** : virksomhed, arbejde, opgave.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 6

◀ **For Alt** : frem for alt.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 8

◀ **i Dommen** : på dommedag (137,25).

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 9

◀ **have lidt for Læren** : 240,22.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 10

◀ **de 1000 Levebrød og Embedsmænd** : 133,11.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 15

◀ **Levebrødre** : sml. journaloptegnelsen NB20:74 (1850), hvor SK ironisk skriver: »og desuden, tænkte Verden, det turde da maaskee ogsaa være Løgn med at der i skjult Inderlighed er et saadant Had [til verden], da man kun hører Tale derom i dette Præstestærk, som jo atter ikke er Præstens Overbeviisning, men Noget han declamerer paa Embedsvegne og for Levebrødet, som værdigt Medlem af den sidst opkomne geistlige Orden: Levebrødrene«, SKS 23, 435,22-27. Sml. ogsaa journaloptegnelserne NB21:23 (1850), i SKS 24, 23,18-22, og NB30:60 (1854), i SKS 25, 437,1-8.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 16

◀ **Klippefaar** : får, som holdes og klippes for uldens skyld.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 20

◀ **Betryggelse** : garanti, sikkerhed.

I trykt udgave: Bind 13 side 246 linje 22

◀ **tager efter** : retter (dig) efter.

I trykt udgave: Bind 13 side 249 linje 1

◀ **Fruentimmer** : kvinder.

I trykt udgave: Bind 13 side 249 linje 21

◀ **Passiar** : overflødig snak, sludder.

I trykt udgave: Bind 13 side 249 linje 24

◀ **desto værre** : desværre.

I trykt udgave: Bind 13 side 250 linje 9

◀ **bedaaere** : betage, forlede, bedrage.

I trykt udgave: Bind 13 side 250 linje 9

◀ **agte paa** : tage hensyn til, lægge mærke til.

I trykt udgave: Bind 13 side 250 linje 19

◀ **Coquette** : kokette.

I trykt udgave: Bind 13 side 250 linje 34

◀ **paa sine Knæ har sukket til Gud ... denne bittre Kalk fra En** : hentydning til Matt 26,39, hvor det om Jesus hedder: »Og han gik lidet frem, faldt paa sit Ansigt, og bad, og sagde: min Fader, er det mueligt, da gaae denne Kalk fra mig! dog ikke som jeg vil, men som du vil« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 13 side 251 linje 6

◀ **det strider imod Politie-Anordningen, som forbyder Mandfolk at gaae i Fruentimmerklæder og omvendt** : hentyder formentlig til forordning af 21. jan. 1688, hvori det bestemmes: »At dersom nogen(...) herefter *masqveret, formummet* eller *sværtet i Khavn* ertappes [pågribes], skal den samme straffes paa Kroppen med *Fængsel* og ellers efter Forseelsens Beskaffenhed blive anseet med anden *haard Straf*, om han nogen Formastelse har begaaet«, *Chronologisk Register over de Kongelige Forordninger og Aabne Breve samt andre trykte Anordninger*, udg. af J.H. Schou, 2. udg., bd. 1, Kbh. 1795, s. 549. Sml. forordning om politiets administration af 22. okt. 1701, kap. III.

I trykt udgave: Bind 13 side 251 linje 11

◀ **Eenstyldige** : entydige, utvetydige.

I trykt udgave: Bind 13 side 251 linje 17

◀ **Perfectibiliteten** : 157,15.

I trykt udgave: Bind 13 side 251 linje 17

◀ **Ifølge Christus (... da han er Veien) er Porten snever ... faa De, som finde den** : sigter dels til Joh 14,6, hvor Jesus om sig selv siger: »jeg er Veien, og Sandheden, og Livet« (NT-1819), dels til Matt 7,14 (157,5).

I trykt udgave: Bind 13 side 251 linje 20

◀ **Sandsebedrag** : illusion, indbildning.

I trykt udgave: Bind 13 side 251 linje 24

◀ **fremkoglet** : fremtryllet.

I trykt udgave: Bind 13 side 251 linje 25

◀ **beregnet paa** : bestemt til.

